

МАКТАБГАЧА YOSHDAGI BOLANING RIVOJLANISHIDA SYUJETLI ROLLI O'YINLAR VA DRAMMALASHTIRISH MARKAZINING AHAMIYATI

*Buxoro pedagogika kolleji
"Badiiy ijodiy faoliyat" o'quv amaliyoti o'qituvchisi
Ortiqova Gulshan Toshpo'latovna*

Annotatsiya: Ushbu maqolada syujetli-rolli, sahnalashtirish o'yinlarining maktabgacha yoshdagi bola rivojlanishidagi o'rni va ahamiyati keng yoritilgan. Maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi guruhlarda mavjud bo'lgan "Syujetli - rolli o'yinlar va sahnalashtirish" markazining vazifazi hamda ushbu markazni jihozlash bo'yicha metodik tavsiyalar berilgan. Fikrlar maktabgacha ta'lim tashkilotining Davlat o'quv dasturiga asoslangan holda xulosalangan.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, o'yin faoliyati, tafakkur, idrok, syujetli-rolli o'yinlar, markaz, tasavvur.

Annotation: This article discusses the role and importance of storytelling and role-playing games in the development of preschool children. The purpose of the Center for "Roleplaying and staging", which is available in groups of preschool organizations, as well as methodological recommendations for equipping the center. The opinions are based on the State Curriculum of the Preschool Education Organization. Keywords: preschool education, play activities, thinking, cognition, role-playing games, center, imagination

Keywords: preschool education, play activities, thinking, cognition, role-playing games, center, imagination.

Bolaning o'sishi va har tomonlama rivojlanib borishi uzluksiz davom etadigan jarayondir. Uning shaxs sifatida shakllanishi, ilk bor olamni atrofidagi ashy ova buyumlar orqali anglab, undan o'zicha ma'no topishiga intilishi, qiziqishi va hissiyotlarining rivojlanishini ular o'ynayotgan o'yinlari orqali kuzatish mumkin. Maktabgacha yoshdagi bola uchun bu - hissiy boyitilgan va idrok etilgan tarzda o'rganish uchun ideal sahnadir. Sahna o'yini bolani har jihatdan rivojlantiradi. Zero, maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar hayotda ko'rgan voqea-hodisalarni kishilarga taqlid qilib o'ynaydilar. Bolalar kishilarga taqlid qilish orqali real hayotiy muammolarni hal etishga urinadilar. O'z kechinmalarini takrorlaydilar, qayta o'ynaydilar va jonlantiradilar. Shu tariqa, sahna o'yini bolaning boshqalar bilan o'zaro hamkorlik qilishga qobil bo'lgan shaxs darajasiga o'sib rivojlanishiga ko'mak beradi. Sahnalashtirilgan o'yinlarning ahamiyatli tomonlaridan biri shundaki, ular orqali bola badiiy obrazni idrok qila bilishni o'rganadi, personajlar hatti-harakatini kuzatish

qobiliyatini rivojlanib boradi. Musiqiy, soʻz, koʻrish obrazlaridan foydalangan holda zarur boʻlgan ruhiy sifatlarini (idrok qilish, tassavur qilish, diqqat, tafakkur), ijrochilik koʻnikmalarini (rolga kirish, tasavvurdagi muhitda harakatlanish koʻnikmasi) va sezgilari (mushak va hissiy) rivojlanish uchun sahna mashqlari oʻtkaziladi. Badiiy asarlar boʻyicha oddiy parchalarni sahnalashtirishda bola obrazni aks ettirish uchun unga maʼlum ifoda vositalari (ohang, yuz-harakati, imo-ishora) oʻrgatiladi. Har bir bola rol oʻynayotganda avvalo asar qahramoning his tuygʻu holatini sezishi va tushunishi, boshqa personajlar bilan rolni munosabatga kirishishida oʻzini tutishi qobiliyatilari shakllantirishi lozim. Teatrlashtirilgan oʻyinlarda obrazli oʻyinchoqlardan, loydan, papye-mashe, plastilindan mustaqil yasalgan oʻyinchoqlardan foydalanish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Sahnalashtirilgan har qanday oʻyin asosida bolaning bilish jarayonida irodaviy – hissiy xususiyati badiiy asardagi goʻzallikni his qilishi koʻnikmasini toʻgʻri shakllantirib borishga alohida eʼtibor qaratish kerak. Masalan, tarbiyachi bolalarga oʻqib ertak kitobcha syujetini oʻz soʻzlarini bilan hikoya qilgan holda, sahna senariysini tuzadilar, unga mos qoʻgʻirchoqlarni tanlab, ishtirokchilar oʻrtasida muhokama qilib, rollarni boʻlib olishadi. Syujetni rollarga kirib, ravon va ifodali qilib aytishi kerak. Syujetdagi qoʻgʻirchoqlar hatti-harakatini oʻzlashtirishi- har bir imo-ishora va mimikasini koʻrsata bilishi kerak. Rollarni ketma-ketlikda bajarish; qoʻgʻirchoqlarning birin-ketin chiqishini namoyish etish. Sahna oʻyini jarayonida bola bir hodisa bilan boshqasini bogʻlashi, gʻoyalarni sinab koʻrishi, xatolarini tuzatishi, rejalar tuzishi, uni amalga oshirish ularning aqliy rivojlanishiga olib keladi.

Syujetli – rolli oʻyinlar va sahnalashtirish markazi uchun koʻrgazmalar tayyorlash. Guruhlarda xonalarni syujetli rolli oʻyinlar va sahnalashtirish markaziga mos holda jihozlash yoʻriqnomasi:

1. Shirma
2. Marionetka-qoʻgʻirchoqlar (ipda oʻynatadigan)
3. Qoʻlqopli, barmoqli, tayoqchali, soya teatr ertak qahramonlari
4. Ertak qahramonlari liboslari
5. Niqoblari
6. Uycha maketi
7. Mazmunli oʻyinchoqlar
8. Rejissyorlik oʻyinlari uchun qahramonlar (odamchalar, askarlar, multfilm personajlari)
9. Sahna uchun jihozlar (turli daraxtlar, tandir maketi va hokazo)

Syujetli-rolli oʻyinlar va sahnalashtirish markazlari bolalar iqtidorini namoyon boʻlishi, oʻz mahoratini koʻrsatishi uchun juda qulay muhitdir. Bu markazni - bolaning “Men”ini shakllantiruvchi markaz deb ham atash mumkin. Markazdagi barcha jihozlar bolalar hayotida uchraydigan jihozlar boʻlib, oʻyin jarayonida bola ulardan foydalanishni oʻrganadi, kasblar bilan yaqindan tanishish imkoniga ega boʻladi. Oʻyinda oila aʼzolarining oʻzaro munosabatlari aks etadi va ular orqali ahloqiy tarbiya olish (tarbiyachi uchun esa oiladagi muhitni oʻrganish) imkoni yaratiladi. Syujetli-rolli oʻyinlar mazmunining oʻziga xosligi uning eng muhim xususiyatlaridan hisoblanadi. Mashhur pedagog va psixologlardan D.B.Elkonin, D.V. Mendjeritskiy,

P.E.Samorukova va boshqalarning fikricha, syujetli–rolli o‘yinlar kattalarning ijtimoiy hayotidagi rang-barang hatti-harakatlari, ko‘rinishlari – bolalar o‘yinlarining asosiy mazmuni bo‘lib xizmat qilib, kattalar ijtimoiy hayotining namunasini oladigan faoliyat turidir.

Syujetli-rolli o‘yinlarga rahbarlik qilish quyidagi asosiy bosqichlarda amalga oshiriladi.

1 - bosqich. Bolalarning qiziqishlarini, ulardagi syujetli o‘yinlar rivojlanishi darajasini o‘rganishning asosiy vositasi quyidagilar: - bolalar o‘yinlarini kuzatish, - o‘yin rivojining asosiy yo‘nalishlari, o‘yin mavzusi, o‘yin mazmuni, bola o‘yin faoliyatining rivoji, o‘yinda o‘zaro munosabatlarning rivojlanishi bo‘yicha tavsifnoma tuzish; - o‘yinga rahbarlik maqsadini aniqlash.

2 – bosqich. Kattalarning o‘yin mavzui va mazmuniga ta’sir etishi: - o‘yin mavzui bo‘yicha sayohat va maqsadli sayrlar; - suhbatlar; - badiiy asarlar va hikoyalar o‘qib berish; - illyustrativ rasmlar ko‘rsatish; - mavzu bo‘yicha turli mashg‘ulotlar; - tasviriy faoliyat mashg‘ulotlari

3 – bosqich. o‘yinga tayyorgarlik (o‘yin o‘ynash uchun maxsus joy, o‘yinchoqlar va o‘yin materiallari): - tayyor o‘yinchoqlarni tanlash; - qo‘lda yasalgan o‘yinchoqlar. Bunda bolalarning mustaqil shug‘ullanishlari uchun o‘yin zonasini tashkil etish.

4 – bosqich. Bolalarni o‘ynashga o‘rgatish (o‘yin jarayoni va boshqa narsalarni o‘yinda aks ettirish): - o‘yinchoq va uning o‘rnini bosuvchi buyumlar ta’sirini o‘rganish; - o‘yinda xayoliy tasavvurlarni aks ettirishga o‘rgatish; - o‘yinda so‘zlardan foydalanishga o‘rgatish; - o‘yinda harakatlarni hisobga olish malakalarini shakllantirish; - so‘z va harakat; - harakat va o‘yin materiallari, - so‘z, harakat va o‘yin materiallari o‘yinning tili hisoblanadi.

5 – bosqich. o‘yinda ahloqiy munosabatlarga ta’sir etish, bolalar jamoasi, xulq-atvor, madaniyat, o‘yin faoliyatida o‘yin madaniyatini shakllantirish: - ma’lum o‘yin mavzuiga nisbatan bolalarning his-tuyg‘ularini uyg‘otish; - bolalarga o‘yinni avvaldan rejalashtirish elementlarini o‘rgatish; - o‘yinda rol va o‘yinchoqlarni oqilona taqsimlashga o‘rgatish; - tengdoshlari bilan ahil o‘ynay olish madaniyatini tarbiyalash; - ahil jamoani shakllantirish: mustaqil o‘ynash va o‘yinni oxiriga yetkazish, o‘yin jarayonidagi kelishmovchilik, bahslarni oqilona hal eta olish malakalarini tarbiyalash; - kattalarning o‘yinga ta’sir etishi – maslahat berishi, tushunchalarini to‘ldirish, o‘yinga to‘laqonli yordam berish; - bolalarning o‘yin faoliyatlarini, axloqiy munosabatlarni baholash.

XULOSA

Syujet - o‘yin faoliyatida asosiy komponent bo‘lib, u personajni, hayotiy vaziyatni, harakat va personajlar munosabatini o‘z ichiga oladi. Syujetli-rolli o‘yinlar o‘z mazmun va mohiyatiga ko‘ra jamoa o‘yini bo‘lib hisoblansada, yakka holda o‘ynalmaydi, degan fikrni keltirib chiqarmasligi kerak. Syujetli-rolli o‘yinlar bolaning

aqliy, axloqiy, jismoniy rivojlanishlarida muhim ahamiyat kasb etib, bunda bola ehtiyoji va malakasi tarbiyalanib, shakllanib boradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. - Toshkent, O'zbekiston, 2017. - 488 b.
2. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. - Toshkent, O'zbekiston, 2016. - 56 b.
3. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash- yurt taraqqiyoti va xalq faravonligining garovi. - Toshkent, O'zbekiston, 2017. - 48 b.
4. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy taxlil, qat'iy tartib intizom va shaxsiy javobgarlik- har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo,lishi kerak. - Toshkent, O'zbekiston, 2017. - 104 b.
5. I.V. Grosheva, L.G.Evstafeva, D.T.Maxmudova, Sh.B.Nabixanova, S.V.Pak, G.E.Djanpeisova "Ilk qadam" Maktabgacha ta'lim tashkilotining Davlat o'quv dasturi, Toshkent-2018.
6. Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari, Toshkent-2018.
7. Maktabgacha ta'lim metodikasi va nazariyasi jurnali.
8. SH.Nurmatova, SH.T.Xasanova, D.E.Azimova "Ustaxonda amaliy mashg'ulot" Cho'lpon nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi. Toshkent-2010.
9. Umurova, M. Y., & Nurullaeva, N. K. (2020). Теория и методика обучения и воспитания (по областям и уровням образования). Проблемы педагогики, 40.
10. Yorievna, U. M. R., & Karimovna, N. N. (2020). Innovative approach to the development of musical abilities in children with disabilities health opportunities. Проблемы педагогики, (2 (47)).